

Eesti vabäihenduste tegevusvõimekuse uuringu¹ lühikokkuvõte

Uuringu toimumisaeg: juuni 2015 – märts 2016
Uuringu teostaja: Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste Instituudi
Rahvusvaheliste Sotsiaaluuringute Keskus
(<http://www.tlu.ee/ytirasi>)
Uuringu tellija: Kodanikuühiskonna Sihtkapital (<http://kysk.ee/>)

Tegevusvõimekuse uuring

Eesti kodanikuühiskond on mitmekesine, hõlmates erineva suuruse ja suunitlusega vabäihendusi, eestkost- ja katusorganisatsioone ning –võrgustikke. Kodanikuühiskonna kui terviku arengu seisukohast on oluline senine mitmekesisus säilitada ja arvestada ühtviisi väiksemate ja suuremate, kitsama ja laiemate tegevusulatus ja erinevate eesmärkidega ühenduste toetamise ja arendamisega. Vabäihenduste tegevusvõimekuse all mõistetakse ühenduste suutlikkust endale seatud eesmärke ellu viia. Eestis aga tegutseb erinevates valdkondades väga erinevate eesmärkidega ühendusi. Seega ei ole tegevusvõimekus olemuselt standardiseeritav konkreetsete tunnuste tasandil, vaid ühe ja sama näitaja väärtused võivad erinevat tüüpi organisatsioonide puhul tähistada erinevat tulemust või olla erineval määral olulised.

Eesti vabäihenduste tegevusvõimekuse uuring keskendub viiele laiemale teemaderingile:

- organisatsiooni juhtimine ja struktuur, liikmeskond ja vabatahtlike kaasamine;
- finantssuulikkuse erinevad tahud, sh rahastusallikate mitmekesisus ja omatulu teenimine;
- koostöö nii teiste ühendustega kui ka teiste sektoritega;
- vabäihendustele pakutavad tugitegevused (koolitused, nõustamine jne) ja tegevuskeskkond;
- venekeelsete ühenduste roll ja nähtavus Eesti kodanikuühiskonnas.

Vabäihenduste tegevusvõimekust ja seda mõjutavaid tegureid uuriti kolme tüüpi andmete põhjal. Uuringu esimeses etapis teostati eesti ja vene töökeele ühinguid võrdlev kvantitatiivne analüüs küsitlusuuringu „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014“ (KUAK 2014²) andmetel. Vabäihenduse töökeele lõikes kõrvutati järgmiseid ühenduste karakteristikuid ja tegevusvõimekuse näitajaid: asutamisaasta ja asukoht; tegevusvaldkonnad ja tasandid; liikmeskonna suurus, aktiivsus ja värbamine; vabatahtlike kaasamine; palgatööjõu kasutamine; organisatsiooni juhtimine; tegevuste rahastamisallikad; ning koostöösuhete vorm ja sisu nii teiste ühenduste kui teiste sektoritega. Uuringu teises etapis (sügis 2015) viidi läbi ekspertintervjuud vabäihendusi toetavate ja rahastavate institutsioonide esindajatega, mille põhjal analüüsiti ekspertide hinnanguid erineva töökeele ühenduste tegevusvõimekusele ja venekeelsete ühenduste rollile ja nähtavusele Eesti kodanikuühiskonnas. Kolmandaks hõlmas uuring 2016. a.

---

¹ Edaspidi viidata: Nimmerfeldt, G (toim) (2016) *Eesti vabäihenduste tegevusvõimekuse uuring: vene töökeele ühendused võrdluses ja süvisi*. Tallinn: Tallinna Ülikool, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital. <http://www.tlu.ee/et/ytirasi/repositoorium>

² Rikmann, E., Keedus, L., Lindemann, K., Roosmaa, E-L., Sõmer, M., Joorik, A., Aidnik, M. (2014) *Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014*. Tallinn: SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Tallinna Ülikool KUAK.

jaanuaris korraldatud kolme fookusgrupi-intervjuud Tallinnas ja Narvas analüüsivaks süvitsi venekeelsete ühenduste esindajate kogemusi, ootusi ja vajadusi ühenduse tegevusvõime tõstmisel.

Uuringu vajadus

Uuringu tulemused täiendavad senist käsitlust Eesti kodanikeühenduste tegevusvõimekusest ja selle mõjuritest, andes ülevaate tegevusvõimekuse näitajatest ja neid mõjutavatest teguritest töökeele lõikes ning võimaldades heita pilku suutlikumate ühenduste praktikatele ja eduka toimetuleku teguritele nende esindajate silme läbi. Tulenevalt Eesti elanikkonna etnilis-kultuurilisest koosseisust on venekeelsetel ühendustel Eesti kodanikuühiskonnas täita väga oluline roll: kaasata ühiskonnaellu venekeelseid elanikke ja seeläbi panustada kodanikuühiskonna arengusse. Eestikeelsetel ühendustel sageli puuduvad oskused, teadmised ja kogemused, aga ka tahe venekeelset sihtrühma kaasata. Seetõttu oligi uuringu lähteülesandeks saada ülevaade venekeelsete ühenduste tänasest olukorrast ja nende tegevusvõimekust mõjutavatest teguritest.

Uuringu sihtrühm

Eestis tegutsevad vabaühendused kasutavad organisatsiooni siseses ja välises suhtluses ning oma töö korraldamisel erinevatel tasanditel (kohalik, üleriigiline, rahvusvaheline) ja koostöös erinevate partneritega (kodanikuühiskonnas, era- ja avalikus sektoris) suuremal või väiksemal määral erinevaid keeli. Uuringu lähteülesandest ja küsitlusuuringu andmete iseloomust tulenevalt jagati vabaühendused kolme analüütilisse kategooriasse vastavalt sellele, kas ja kuidas nad kasutavad oma igapäevases töös peamiselt eesti või vene keelt ning võrdlevalt analüüsiti eestikeelsete, venekeelsete ja kakskeelsete ühenduste karakteristikuid ja tegevusvõimekuse näitajaid. Selline rühmade nimetamine on tinglik ega tähenda sugugi, et sel moel rühmitatud ühendused oma töös muid keeli ei kasutaks.

Kuidas venekeelsed ühendused teistega võrreldes paistavad?

Tegevusvõimekuse osas vene ja eesti töökeelega ühendused süstemaatiliselt ei erine, küll aga on eesti ja vene keelt paralleelselt kasutavad ühendused enamike nn „professionaalsuse“ kvantitatiivsete näitajate poolest teistest ühendustest peajagu üle.

Küsitlusuuringu andmetel ei erine vene töökeelega ühenduste tegevusvõimekus eesti töökeelega ühendustest süstemaatiliselt: nende seas on samuti kui eestikeelsetegi seas nii rohkem kui vähem võimekaid ja edukaid ning vabaühenduste tegevusvõimekust mõjutavad samad tegurid ja samal moel vaatamata ühenduse töökeelele. Peamised erinevused ühenduste tegevusvõimekuses avalduvad ühenduste vanuse, suuruse ja asukoha alusel. Kauem tegutsenud ja keskmisest suuremad ühendused on teistega võrreldes oluliselt „professionaalsemad“ – neil on mitmekesine ja stabiilne rahastus, palgatöötajad, laiaulatuslik koostöövõrgustik, aktiivne vabatahtlike kaasamine jne. Sellised ühendused aga tegutsevad peamiselt Tallinnas ja selle ümbruses, kus ühenduste võimalused on suuremad. Tallinnas ja Harjumaal tegutseb enim ühendusi nii eesti- kui venekeelsete ühenduste hulgast, viimaseid on aga elanikkonna struktuurist tulenevalt proportsionaalselt rohkem Ida-Virumaal ning vähem muudes Eesti piirkondades. Samuti on Eesti venekeelse kogukonna suurusest, paiknevusest ja struktuurist tulenevalt venekeelsed ühendused keskmiselt väiksemad. Küsitlusandmete analüüsi tulemusel selgub aga, et teistest eristuvad oluliselt „kakskeelsed ühendused“ ehk ühendused, kes kasutavad igapäevaselt oma töös nii eesti kui vene keelt. Nii tulubaasi suuruse, omatulu teenimise, palgatud töötajate arvu, vabatahtlike kaasamise, koostöö ulatuse ja mitmekesisuse ja teiste nn „professionaalsust“ näitavate mõõdikute osas osutusid just mõlemas keeles töötavad ühendused edukamateks võrreldes peamiselt eesti või venekeelt kasutavate ühendustega.

Milline on ekspertide hinnang venekeelsete ühenduste tegevusvõimekusele?

Vabakonna valdkonna eksperdid hindavad venekeelsete ühenduste tegevusvõimekust eestikeelsete ühendustega võrreldes üldiselt madalamaks, samas paremaks kui viis või kümme aastat tagasi.

Uuringu käigus küsitatud eksperdid esindasid kodanikuühiskonna arendamise eest vastutavaid ja vabauhenduste rahastamist korraldavaid riigiasutusi, sihtasutusi, üleriigilisi katusorganisatsioone ja maakondlikke arenduskeskusi. Intervjueeritud ekspertidel on kogemused erinevates valdkondades ja piirkondades tegutsevate ühendustega ja vastavalt olid ka nende vaated vabauhenduste olukorrale kas optimistlikumad või pessimistlikumad. Kokkuvõttes aga hindavad eksperdid vene töökeelega ühenduste tegevusvõimekust eestikeelsete ühendustega võrreldes madalamaks, tuues peamiste probleemidena välja: a) projektipõhist tegutsemist ja väiksemat tähelepanu pööramist strateegilisele juhtimisele ning ühenduse kui organisatsiooni arendamisele; b) rahastamisallikate ühekülgset, vähest omatulu teenimisele orienteeritust ja vähest koostööd rahastamise osas erasektoriga; c) suletust ja vähest koostööd teiste vabauhendustega ja katusorganisatsioonidega; ning d) madalat aktiivsust vabatahtlike kaasamisel. Positiivsete arengutena tuuakse välja viimastel aastatel oluliselt paremaks muutunud projektitaotluste kirjutamise oskusi ja suuremat teadlikkust erinevatest rahastamisvõimalustest. Samas tõi iga intervjueeritud ekspert oma kogemusest välja ka edukaid ja tugevaid vene töökeelega organisatsioone, kuid iseloomulik oli, et neid käsitleti pigem erandina, isegi üllatavana. Viidati aga ühtele ja samadele edulugudele ning nähti nende taga uue põlvkonna noorte esile kerkimist.

Millised on edukate vabauhenduste esindajate kogemused, ootused ja vajadused?

Tegusad venekeelsed vabauhendused täidavad edukalt oma rolli, kuid sooviksid olla enam kaasatud Eesti kodanikuühiskonda läbi valdkondlike katusorganisatsioonide, milles nähakse võimalikku alust erineva töökeelega ühenduste sidustamiseks läbi ühise infovälja ja koostööplatvormi loomise.

Venekeelsete vabauhenduste esindajad tajusid oma spetsiifilist rolli Eesti kodanikuühiskonnas ja venekeelsele sihtrühmale suunatud tegevuste vajalikkust, kuid tunnetasid eestikeelsest kodanikuühiskonnast kõrvale jäetust, vähest informeeritust seal toimuvast, vähest koostöötahet eestikeelsete ühenduste ja katusorganisatsioonide poolt.

Ühenduste esindajate hinnangul on kõige suurem ja üldisem vabauhenduste probleem Eestis seotud rahastamise ebastabiilsusega. Projektipõhine toimimine takistab ühendustel pikemaajalisi plaane seada ja ühenduse tegevusvõime arendamisega tegeleda, sest enamus energiat ja aega kulub projektitaotluste ettevalmistamisele, sh taotlusvoorude kohta informatsiooni otsimisele, ja seejärel projekti aruannete koostamisele. Eestikeelne asjaajamine tähendab venekeelsetele ühendustele projektipõhise rahastamissüsteemi puhul täiendavat aja- ja energiakulu, eriti siis, kui tõlge kas tellitakse või kasutatakse välist abijõudu. Lisakoormuse vähendamise eesmärgil keskendutakse pigem ühele rahastajale, kelle tingimusi teatakse, või pöörduakse hoopis rahvusvaheliste rahastamisprogrammide poole. Lahenduseks pakutakse hästi toimivate ja edukate ühenduste toetamist riiklike tegevustoetuse kujul – see võimaldaks *hinge tõmmata*, ühenduse arendamisega tegeleda ja uusi lahendusi välja mõelda. Ühtlasi oleks ka tunnustuseks nende tehtud tööle.

Informatsiooni ülekülluse tingimustes on vabauhendustel tekkinud selge vajadus info süstematiseerimise järele. Lahendusena nähakse olemasolevate valdkondlike katusorganisatsioonide funktsioonide ümbermõtestamist. Neilt oodatakse ühise inforuumi loomist eestikeelsete ja venekeelsete ühenduste jaoks, kus oleks kiiresti leitav vastavas valdkonnas toimijate jaoks oluline teave. Erineva töökeelega ühendusi ühendava kommunikatsiooniruumi

loomine oleks ühtlasi ka lähtekohaks tihedamale koostööle, võimaldades üksteist lähemalt tundma õppida ja ühiseid huvisid leida.

Järeldused ja ettepanekud

Uuringu tulemused näitavad, et Eesti kodanikuühiskonnas on vajaka erineva töökeelega ühenduste sidustamisest. Selleks, et kogu olemasolev potentsiaal saaks kodanikuühiskonna kui terviku arendamisse kaasatud, tuleks luua ühine kommunikatsiooniväli ja hästitöötavad koostööplatvormid. Siin saavad kaasa aidata nii vabakonna tugistruktuuri erinevad institutsioonid kui ka üleriigilised valdkondlikud katusorganisatsioonid.

Kodanikuühiskonna arendamist koordineerivad ja toetavad institutsioonid on viimastel aastatel astunud mitmeid samme venekeelsete ühenduste tegevusvõime arendamiseks, keskendudes eeskätt rahastamisvõimalusi puudutava informatsiooni kättesaadavaks tegemisele ka vene keeles ning venekeelsete tugiteenuste, sh koolituste, infopäevade, mentorlus- ja arenguprogrammide pakkumisele. Venekeelsed tugiteenused on suureks abiks eeskätt nõrgematele ja alustavatele venekeelsetele ühendustele, kuid lihtsustaksid ka edukate ühenduste tööd. Infomaterjalide, koolituste, nõustamisteenuste jmt pakkumisel ja edasiarendamisel on vajalik aga tugistruktuuri kommunikatsioonistrateegia välja töötamine selliselt, et see võtaks enam arvesse venekeelse elanikkonna informatsiooni tarbimise harjumusi ja eelistusi. Informatsiooni tõlkimine vene keelde üksi ei taga, et see ka nendegi jõuaks, kes seda informatsiooni vajavad. Koolitusprogrammide puhul on töökeele kõrval oluline nende sisu ja sihistus. Venekeelsed ühendused sooviksid osaleda ka eestikeelsetes programmides koos teistega, kuid pakutavad koolitused peaksid olema praktilisemad, kogemusepõhised (nt mentorlus- ja arenguprogrammid) või kogemuste vahetamisel põhinevad (nt kokkusaamised, ühistegevused ja –üritused). Edukate venekeelsete ühenduste kaasamine mentoritena oleks samuti kasulik kõigile.

Selleks aga, et suurendada vene töökeelega ühenduste panust Eesti kodanikuühiskonda, tuleb lisaks sellele, et pöörata tähelepanu vabauhenduste tegevusvõimekuse tõstmisele, otsida võimalusi tegusate ja edukate venekeelsete ühenduste tõhusamaks kaasamiseks ühiskonnaelu korraldamisse ja erinevate sektorite koostösse, aga ka kodanikuühiskonna arendamisse. Oluline ülesanne kodanikuühiskonna tugistruktuurile on venekeelsete ühenduste „nähtavaks tegemine“ eestikeelses kodanikuühiskonna tegevus- ja infoväljas, aga sama oluline on ka julgustada ja innustada ühendusi ise endast märku andma ja oma tegemistest laiemat ühiskonda teavitama. Siin saaks kindlasti abiks olla ka nii eesti- kui venekeelne meedia Eestis.

Vajalik oleks ümber mõtestada valdkondlike üleriigiliste katusorganisatsioonide roll ja tegevused ning motiveerida neid kaasama venekeelseid ühendusi, sest just katusorganisatsioonides näevad nii ühenduste esindajad kui valdkonna eksperdid peamist võimalust töökeele ülese koostöö edendamiseks ja erineva töökeelega ühendusi ühendava informatsioonivälja loomiseks.

Kokkuvõttes kinnitas uuring, et tegevusvõimekuse mõõtmisel võivad ühe ja sama näitaja väärtused eri tüüpi organisatsioonide puhul tähistada erinevat tulemust või olla erineval määral olulised – vaatamata mõne võimekusaspekti madalamale väärtusele võib organisatsioon osutuda edukaks oma eesmärkide saavutamisel. Tugiteenustega tuleks toetada kõigi ühenduste tegutsemist, mitte üksnes edendada potentsiaalsete ühenduste arengut nn professionaalseteks ühinguteks, mis suudavad edukalt täita riigi strateegilise partneri rolli kas siis sotsiaalteenuste osutamises, poliitika kujundamises või elanikkonna seas kodanikuaktiivsuse suurendamisel.

Uuringu valmistasid ette ja viisid läbi: Gerli Nimmerfeldt, Tanel Vallimäe, Triin Roosalu, Margarita Kazjulja ja Jüri Petruhhin.

Uuringu töörühm tänab südamest kõiki uuringus osalenud eksperte ja ühenduste esindajaid!